

ימי קורבן

גליץ למועדי ישראל בהלכה אגדה ומנהג

הלכות והנהגות לחג הפסח מאת הגאון רבי אלעזר זאב רז שליט"א

בדיקת חמץ

א. אור לארבעה עשר בניסן אחר תפלת ערבית, יבוא אל ביתו ויבדוק החמץ בשמחה, ויכוין גם לפשפש בנגעי בתי הנפש, ולבער מעשיו הרעים ומכאן ואילך יהא מוסיף בתשובה ובעבודת ה'. (החיד"א)

ב. ישים אל לבו היטב להצניע החמץ אחר הבדיקה שלא יתפזר אנה ואנה. (שו"ע סימן תלד ס"א)

ג. את החרוסת יש נוהגים להכין כבר כליל ערב פסח אחר הבדיקה, ויש בזה תועלת שיהא לו יותר פנאי בערב החג. אכן יתן אל לבו שלא יאחר לישן, כדי שלא יכבד עליו גופו כליל הסדר.

ד. עשיית החרוסת אינה דבר של מה בכך, כאשר יראה הרואה דברות רבותינו (בפסחים קטז.). ולכן בעשייתו יכוין במחשבה טובה ובכונה "לשם מצוה", וכדרך שאמרו על הכנת מאכלי שבת לומר "לכבוד שבת". (מבואר באורך בשו"ת מציון אורה ח"ב)

ערב פסח

ה. ישכים בבוקר כדי שיספיק לאכול פת שחרית, ולשרוף החמץ בזמנו.

ו. ההושענות שחבט בהן בהושענא רבה אסור לזרוקן או לדרוס עליהן, והואיל ועשה בהם מצות חבטה יעשה בהם עוד מצוה, ולכך יצניעם לשרוף עם החמץ בערב פסח. וכן את הלולב, ויש שנהגו לשרפו בתנור של המצות מצוה.

ז. אחר אכילת פת שחרית יזהר מאד לנקות פיו משיירי החמץ, ויצחצח שיניו היטב במברשת ובמים.

ח. ערב פסח אחר תפלת המנחה יקרא "סדר קרבן פסח", ודבר בעתו מה טוב. ואחר כך קוראים סדר מ"ב מסעות, ויש בזה סגולה גדולה.

ט. נכון לשקול המרור מערב פסח להכין שיעור כזית. ויניחו במקרר שלא יכמוש. והמשתמשים בעלי חסה יזהרו לבודקם היטב מתולעים.

י. נהגו ליקח "זרוע" צלוי לקצרת ליל הסדר (שו"ע סימן תעג ס"ב), ויזכור לצלותו מבעוד יום. (אחרונים שם)

יא. טוב לישן מעט בערב פסח כדי שיוכלו להיות ניעורים כלילה לספר ביציאת מצרים. ובפרט יש להשגיח בזה על הקטנים.

יב. הטבילה במקוה בערב החג טובה וחשובה. ובזה יושפע עליו אור המועד וקדושתו.

מקורות ההלכה

שהיה אוכל ולועס המצה כלילה נפרד אותו פירור מבין השינים ונדבק במצה ואכלו עם המצה. על כן כמה צריך האדם לשום לבו לזיזהר בדבר זה.

ת. בספה"ק העתיקו סוד גדול ונורא מכתבי הקודש להמקובל האלקי מהר"ר שמשון מאוסטרופוליא זיע"א, ונכתב שם: כל המעיין בסוד נפלא ונורא הזה על מכוננו אפילו פעם אחת בשנה, וביותר בערב פסח, מובטח שהוא ניצול כל אותה השנה מכל מכשול ומיתה משונה ושום אונס, ואל ימשלו בו אויביו, וכל שונאיו יפלו תחתיו, וכל אשר יפנה ישכיל ויצליח אמן. עכ"ל. ונדפס במחזורים. וביסוד ושורש העבודה (שער הצאן פ"ד) כתב שכשיחזור מתפלת המנחה יקרא סדר קרבן פסח, וכ"כ השל"ה.

ט. בספר ארחות יושר (פרק יא) כתב: וראיתי לחסידים ואנשי מעשה שהיו שוקלים בערב פסח שיעור כזית מצה ומרור כדי שלא יטעו לאכול פחות מכזית באומד הדעת.

יא. בפסחים (טז) אמרו עליו על רבי עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד חוץ מערבי פסחים וערב יוה"כ, בער"פ בשביל תינוקות שלא ישנו וכו'. והביאוהו מהר"ל ובשו"ת מהר"י וייל (סימן קצג) הובא בספר ויגד משה (עמ' סב). ושם כתב דמהגהות מנהגים ומטה משה נראה שיש ענין גם לגדולים לישן כדי שיהיו עירניים כלילה לספר ביציאת מצרים.

יב. בכף החיים (סי' תסח אות קא) כ' בשם השל"ה: אחר הצות ילך למרחץ ויטבול עצמו "לכבוד הרגל". עכ"ל. ובספר מורה באצבע (אות רד) כתב: ערב פסח יזהר לטבול במקוה טהרה כי חייב אדם לטהר עצמו ברגל. ויכוין לקבל

ג. מהר"י מולכו בארחות יושר (פ"א) כתב: ולא יהא נעור כלילה כמו שראיתו להרבה נשים נעורות כליל י"ד לעשות מרקחות ולהכין התבשילין וכו', ובליל פסח שצריך להיות נעור תכף ומיד תרדמה נפלה עליהן.

ו. בהגהות מיימוניות (הלכות לולב סוף פ"ז אות א) כתב: וריב"ק היה נוהג בערבה, וכן בערבה של לולב לתקן מן העצים קולמוסים, ולבער בהן החמץ בפסח. כדאמר גבי עירוב (ברכות לט): "הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה אעביד בה מצוה אחרית". עכ"ל. והרמ"א (סימן תרסד ס"ט) כתב: "ונהגו להצניע ההושענות לאפות מצות כדי לעשות בה מצוה".

נמצא שיש ב' אופנים למצוה: או לשריפת החמץ (במקום גחלים), או לאפיית המצות. וכתב ע"ז בתשובת מהרש"ל (סימן פז): "אלו ואלו דברי אלהים חיים". ובקב הישר (פרק ז) כתב: ראיתי מנהג יפה לשים עצי ההושענות על האש ששורפין בו את החמץ, ויש בו טעם כמוס". וטעם הנגלה: "הואיל ואיתעביד בו מצוה חדא נעביד בו מצוה אחרית". עכ"ל. וכיו"ב כתב הב"ח (זאת הברכה, ח), ונתבאר באורך בספרי "אור שבעת הימים" על הושענא רבה (סעיף ג).

ז. בבא"ח (פרשת צו אות ח) כתב מעשה בא' שהיה נזהר הרבה בשמירת המצה ובכל הלכות פסח, והנה כליל פסח אחר שישן חלם שאמרו לו 'אוי לו שאכל חמץ משהו', ויקץ ויתמרמר מאד ויבך בכי גדול, וחזר וישן מתוך בכייתו, ויחלום והנה איש מדבר עמו, ואמר לו זה החמץ שאכלת הוא שנשארו בין השינים פירור קטן חמץ מאכילה שאכל בער"פ בבוקר, ובעת

שיעורי מורנו הרב שליט"א ב"קול הלשון"

טלפון ישיר: 03-617-1068 שלוחה 20

"הלל" בליל פסח

יג. מצות "הלל" לאומרו בקול, ובשמחה, ובנעימה של ניגון, כל אחד כפי לבו. ולכן לא יאמרנו במרוצה. אלא יאמרוהו בהתלהבות הלב ובהתעוררות. ובפרט יש לזיזתו ב'הלל של ליל פסח' בבית הכנסת ובליל הסדר בבית.

וישראל בליל צאתם ממצרים, ובכל דור ודור, אמרו את ההלל בליל פסח בקול גדול ורם ובהתלהבות רשפי אש אהבת ה'. וכן נהגו גדולי ישראל. וכן ראוי לכל אחד.

ליל הסדר

יד. שמעתי ממורי ורבי הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, שתפלת ערבית של ליל פסח היא הגדולה במעלתה וגבוהה מכל תפלות השנה, ומסוגלת להעלות שאר התפלות.

טו. ליל הסדר יש בו סגולות רוחניות רבות. ומתגלה אז אור גדול, ובו נשפע שפע גדול לעם ישראל.

טז. אחר ערבית יכנס לביתו בפנים מאירות וישב בשמחה ובנחת, ואין צריך לומר שלא יכעס כלל.

יז. יפאר שלחנו בכלים נאים, וינהג בעצמו כמנהג מלכים ודרך חירות.

יח. בעת קריאת ההגדה באים פמליא של מעלה לשמוע סיפור יציאת מצרים, ועל כן חרדה ילבש ויכין לבבו בתשובה שלימה, וישמח שמחה גדולה בגאולת השי"ת.

יט. ולפי שהוא "עת רצון", ובאה השכינה לכבוד המצוה, על כן יתפללו לה' יתברך, ויברכו את הבנים.

כ. מצוות הלילה יקיים בהתלהבות ובשמחה. ויראה בעצמו כאילו הוא ממש יצא ממצרים.

כא. דברי שבח והבטחות נאמרו על הזהיר במצות מצה. ובכללם: שהמקיימה כהלכתה נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. ונשמר גופו מיצר הרע. וזוכה להיות גופו קודש ונשמתו קודש.

כב. והעושה מצוה זו כתקנה יש לו תועלת גדולה לנפשו וזוכה לענוה ולאחדות, ולרפואת הגוף והנפש.

כג. יקח חתיכה מהאפיקומן וישאנה בחיקו או יצניענה בביתו, והיא סגולה ללידה קלה, גם יועיל להנצל מגזלנים ולהבריח הקליפות ממנו. (קיצור של"ה דף צו.)

כד. אחר גמר הסדר כולו עם אמירת 'שיר השירים', ישב ויעסוק ב'הלכות קרבן פסח' בספר יד החזקה להרמב"ם, או ב'סיפור יציאת מצרים' אשר במדרשים ובזוה"ק.

כה. גם אם גברה עייפותו וכבר עבר חצות, מ"מ ישב ויעסוק בסדר הלימוד הנזכר עד שתחטפנו השינה והנמנום, ואז ילך לישן. וכ"ש אם יש חשש שאם ינדד שינה כל הלילה יפגע בתפלתו בבוקר, שאז ילך לישן. אך ילמד מעט ושכב וערבה שנתו. (מבואר בשו"ת מציון אורה ח"א תאו"ח סימן כג)

מקורות ההלכה

יצחק כמו שאמרו בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב), על כן ראוי לברך הבנים בלילה זה. ובספר מי הים למהרי"מ מגוסטינין כתב: נכון לברך יוצאי חלציו בלילה זה כי לילה זה מסוגל לברכת טוב.

כ. החיד"א בספר שמחת הרגל כתב וז"ל: בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, פי' לא סגי במחשבה ובלבו, אלא צריך להראות בהתלהבות בגוף, שיכירו וידעו כל היושבים בביתו מתנועת שמחתו וגופו שהוא עושה לשם שמים. ע"ש. ובספה"ק פלא יועץ (עיר פסח) כתב: ובליל התקדש החג יאזור חיל לקיים מאמר רז"ל חייב אדם להראות וכו', וע"י מחשבות טהורות תדיריות יתלהב לבו באופן שיראה שאי אפשר שלא לשמות, ולפי התעוררותו ולפי מעשיו כך יהיה לו סיעתא דשמיא, והבא ליטהר מסייעין אותו שישמח בעושי שמחה רבה.

כא. כתב הרוקח (סימן רצא) דהמקיים מצות מצה, שלא יאכל חמץ כי אם מצה, נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. ובזוה"ק (כי תצא רע"מ רפב ע"ב) כ' שסגולת מצות אכילת מצה הוא דזוכה להיות גופו ונשמתו קודש. וכתב מהר"ח פלאגי שלזה התחיל סדר סימני פסח (-קדש ורחץ וכו') בתבית "קדש", לרמוז דבקיום המצוות של זאת הלילה נזכה לקדושה יתירה, וכיון דשמור הוא מיצה"ד שמטמא גופו של אדם מבית ומחוץ, קאמר עוד "ורחץ", שיזכה לרחוץ גופו מטומאת עוונותיו ע"י אכילה זו.

כב. בספר מורה נבוכים (ח"ג פמ"ג) כתב **שעל ידי המצה קונה האדם מידת הענוה**. וע"י הענוה יש אחדות ואין מחלוקת. ורמז בזה זכירה לחיים (ד"ב ע"ב) דסופי תיבות "הא לחמא עניא די" גימטריא אחד, לרמז שעל ידי המצה שקונה בה מידת הענוה - יזכה לאחדות. ובזוה"ק (תצוה קפג ע"ב) קראו למצה "מיכלא דאסוותא" פירוש מאכל רפואה, שהיא סם חיים ומרפא לאוכליה.

קדושה משמות הקודש ע"ב קס"א בגימטריא "רגל". ע"כ. ואע"פ שאין לחייב מעיקר הדין בזה"ז לטבול בערבי ימים טובים. מ"מ טוב לטבול בערבי ימים טובים, ויושפע עליו אור המועד וקדושתו. וראה עוד במה שנתבאר בס"ד בשו"ת מציון אורה ח"א (תאו"ח סימן כא).

טו. בסה"ק פנים יפות כתב שבליילה זה נגלה אור גדול שאין לו סוף ותכלית ועל כן צריך אדם לקשר מחשבתו באור זה ולא יפנה מחשבתו לשום דבר כי אם בדבקות ה'. וכתב בספר ויגד משה בשם הגה"ק מבעלזא שיש שתי לילות בשנה ליל יוה"כ ו"ליל פסח - בליל יוה"כ משפיע השי"ת בלב כל בר ישראל אור של יראה וכל ישראל חרדים ופחדים מאימת הדין, **ובליל פסח משפיע השי"ת אור של אהבה בליבות ישראל.**

יז. בארחות יושר (שם) כתב דמצוה לנהוג שררה בליל פסח ובזה יכופר מה שנהג שררה וגאוה כל השנה. וכתב ע"ז מהר"ח פלאגי בספר חיים לראש (דף לו ע"א): ואני אומר דאם לתקן יתן דעתו היטב שלא יקלקל יותר ח"ו, ובפרט בענין הכעס שלא יכעוס כלל ועיקר, ואם אזהרה זו איתיה בכל זמן, כ"ש וק"ו בליל התקדש חג המצות וכו'. וזה אפשר שרמזו רז"ל באמרם (ר"ה טז): חייב אדם לטהר עצמו ברגל - "עצמו" דייקא, שהוא עצמותו שלא יכעס כלל שהרי אמרו בזוה"ק (תצוה קפב): דהכועס מטמא את עצמו בטומאת עבודה זרה.

יח. בזוהר הקדוש (פרשת בא, דף מ: ברע"מ) הפליג הרבה במעלת סיפור יציאת מצרים, ומבואר שם שיש בסיפור הזה נחת רוח לפניו יתברך. ע"ש.

יט. הנה בעת זו שיש "עת רצון" וגילוי אורות גדולים, לכך מסוגל וראוי לבקש אז בקשות, כפי אשר יחפוץ, על הרוחניות וגם על הגשמיות, על זולתו ועל עצמו. ובס' ויגד משה כתב בשם נחלי בינה שבפסח עונין על כל הבקשות וממלאין משאלות לב כל אחד לטובה. וכיון שבליילה זה נתברך